

**PAST O`ZLASHTIRUVCHI O`QUVCHILAR BILAN PSIXOLOGIK
MASHG`ULOTLAR O`TISH**

Raupova Bibirayxon Xoliquzyevna

*Surxondaryo viloyati Sho`rchi tumani 26-umumiy
o`rta ta`lim maktabining amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`quvchilar dars jarayonlariga va o`qishga bo`lgan layoqatini shakllantirib, o`quvchilarni qobiliyatli va iqtidorliga aylantirishda maktab hamda oilaning o`zaro hamkorligi, bolaning ijodiy qobiliyatlarini haqida ma`lumot berilgan.

Kalit so`zlar: layoqat, iste`dod, fiziologiya, tirishqoqlik, kreativlik, kommunikativlik, autopsixologik qobiliyatlar, kompetentlilik.

Shaxsning shakllanishi dunamik xususiyatga ega. Shuning uchun uning rivojlanishida goho igarilashib ketsa, goho taraqqiyotdan orqada qolib ketish holatlari kuzatiladi. Ba`zan “inqiroz”li davrlarni boshidan o`tkazayotganlar esa o`zlarining jismoniy va ruhiy salomatliklari bilan bog`liq xotirjamlikni yo`qotib qo`yadilar, ruhiy tushkunliklar natijasida o`z istiqbol rejalarini tuza olmaydilar, xuddi shu bois, o`zlarining ijtimoiy mavqelariga putur yetkazadilar. Mazkur holatlarni o`rganar ekanmiz, bunda barcha yondashuvlarga, tamoyillarga, yo`l-yo`riqlarga zamon ruhi orqali nazar tashlash talab etiladi. Bizni qiziqtirayotgan psixik buzilishning boshlanishi va namoyon bo`lish jarayoni, uni tashkil qiluvchi xususiyatlari hamda kechishining asosiy holatlarini chuqur tahlil qilish xulq-atvor rivojlanishining nazariy namunalarini tuzish va shakllantiruvchi tajriba majmuasini yaratish, psixokorreksion ruhiy tuzatish zarur hisoblanadi. Xulq-atvor psixologiyasida, jumladan jahon psixologiyasi fanining asosiy tushunchalaridan hisoblanadi. Ko`p hollarda esa bu psixologik kategoriya sifatida qaraladi. “Inqiroz”li davrlar orasida o`smirlik davri o`zining xilma-xilligi va murakkabligi bilan ajralib turadi. Hozirgi kunda o`smirlarni voyaga yetkazishnin o`ziga xos qonuniyatlari, xususiyatlari, imloniyatlari, xatti-harakat motivlarining ifodalanishi va vujudga kelishining murakkab mexanizmlari mavjud. O`smirlik davri taqlidchanligi, muqim nuqtai nazarning shakllanmaganligi, hissyotlilik, mardligi, tantililgi bilan farqlanadi.

O`smirlik davri xususiyatlarini tadqiq qilgan D.B. Elkonin va T.V.Dragunovlarning ta`kidlashicha, o`g`il-qizlarning bu davrda o`rtoqlari bilan munosabatlarga intilishi, tengdoshlari jamoasining hayotiga qiziqishi yorqin namoyon bo`ladi. O`smir o`quvchilarning to`g`ri va to`liq ta`lim va tarbiya olishi uchun oila va maktabning o`rni beqiyosdir. Muammoni bartaraf etishning asosiy yo`nalishlari.

Mazkur muammoni bartaraf etishda quyidagi asosiy yo`nalishlar mavjud:

• Xulqida og‘uvchanligi bo‘lgan o‘quvchilar, ularning sinf rahbarlari, ota-onalari bilan tizimli ishlash.

• Bolalar va o‘smirlarda xulq og‘ishining oldini olishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqish.

• Maktab rahbariyati va jamoasi o‘rtasidagi munosabatlarni kuzatish va turli muammoli vaziyatlarni oldini olish yuzasidan olib boriladigan tadbirlar o‘tkazish.

• Psixologik profilaktika yo‘nalishi bo‘yicha olib boriladigan ishlarni maqsadli va uzluksiz olib boorish.

• Psixologik diagnostika yo‘nalishi bo‘yicha olib boriladigan ishlar.

• Psixologik korreksiya yo‘nalishi bo‘yicha olib boriladigan ishlar,

• Psixologik maslahat yo‘nalishi bo‘yicha olib boriladigan ishlar.

• Psixologik pedagogik konsiliumlar va ularni o‘tkazish tartibi.

• Voyaga yetmagan bolalarni o‘z joniga qasd qilish holatlarining oldini olishni amaliyotga muntazam joriy etish.

Sinfdagi o‘quvchilar sonining tobora ortib borishi, maktabga jiddiy hishayajon tangliklari bilan keladigan o‘quvchilar sonining ortib borayotganligi va bilim va axloq darajalari turlicha bo‘lgan o‘quvchilardan iborat sinflar bilan ishlashga to‘g‘ri kelayotgan bir vaqtda, o‘qituvchilar talabalarni rag‘batlantirish va boshqarishning samaradorligini oshirishga tobora ko‘proq ehtiyoj sezishmoqda. Turli xil jismoniy va ruhiy nuqsonlari mavjud o‘quvchilarni sinflarga qo‘shish harakatining kuchayib borayotganligi va sinflarda ta’lim borasida muammolari mavjud o‘quvchilar sonining ko‘payib borayotganligi va sinflarda ta’lim borasida muammolar mavjudligi o‘quvchilar uchun psixologik muammo yaratishga sababchi bo‘ladi. O‘sim kelayotgan yosh avlod ertangi kunimiz, kelajagimizning davomchilari ekanligini hisobga oladigan bo‘lsak o‘quvchilardagi mavjud psixologik muammolarni, jumladan xulq-atvorida “og‘ish”i borlar bilan turli psixoprofilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish bugungi kunda o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Maktabda psixologik muammolari bor o‘quvchilar bilan psixologik maslahat o‘tkazish shartlari. Psixologik maslahat psixologik xizmatning obyektiga qarab o‘zgarib rivojlanib o‘zgarib boradi, bu esa individuallik, shaxsga yo‘naltirilganlik tamoyiliga asoslanadi.

Shuningdek, quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq bo‘ladi:

• Bola tarbiyasidagi qiyinchilikni bartaraf etishning optimal psixologik yo‘llarini aniqlash.

• O‘smirning ichki ruhiy holatini: maqsadi, hayotga munosabati, o‘z-o‘ziga ishonchi, irodaviy – hissiy o‘zini boshqarishni tahlil etib, shularga mos ravishda maslahat berish.

• Maqsadga erishishda o‘smir bilan psixologik birgalikda harakat qilishi.

• Psixologik qiyinlikni bartaraf etish orqali o‘smir hayotidagi ijtimoiy, shaxsiy vazifalarni hal etish.

• Ayniqsa, o‘smirlar bilan ishlashda uning individual psixologik xususiyatlarini bilish, maslahat berishda aaniq maqsad qo‘yish.

Qolaversa amaliyotchi psixolog psixologik maslahat berishdan tashqari o‘smirlar bilan reja asosida psixokorreksion mashg‘ulotlarni yakka va guruhlar asosida olib borishi kerak bo‘ladi. Maktablarda amaliyotchi psixologlar tarbiyasi og‘ir bolalar bilan ishlashda sinf rahbari ma’naviy va ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari, ota-onalar qo‘mitasi, mahalla fuqarolar yig‘ini, voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlash inspektori, Yoshlar Ittifoqi, hududiy sport va madaniyat tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshirishi kerak. Psixologlar va pedagoglar tomonidan dezadaptatsiyalangan xulqning oldini olishga qaratilgan bir qator tavsiyalar ham ishlab chiqilgan. Ularning keltirgan tavsiyalariga ko‘ra, sinf jamoasi a‘zolarida sog‘lom psixologik munosabat hissini shakllantirish va bu jamoada tarbiyasi qiyin o‘smirlarga nisbatan ijobiy va faol munosabat ruhini keltirish biz aytgan muammolarga barham berar ekan.

Hozirgi davrning muhim xususiyatlaridan biri bugungi zamon talablariga mos keladigan, yangicha fikrlaydigan yoshlarni tarbiyalashdan iborat. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov ta’kidlaganidek : “Fikrlash, ishlash va yashash madaniyatiga ega bo‘lgan mustaqil shaxsni voyaga yetkazishimiz kerak” . O‘zbekiston Respublikasining “ Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni talablari asosida bolalarga ta’lim-tarbiya berishning asosiy maqsadi yosh avlodni milliy istiqloq g‘oyalari asosida sog‘lom, har tomonlama rivojlangan shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Afsuski, bugun maktablarimizdagi bir qancha o‘quvchi yoshlarimizning ruhiyatida, xulq-atvorida muammolar uchrab turibdi. Ularning kelib chiqish sabablarini esa biz yuqorida ko‘rib chiqdik. Lekin ularni bartaraf etilmasligi oqibati ko‘plab salbiy holatlarga olib keladi. bu ham o‘ziga va o‘zgalarga qolaversa, butun jamiyatga ham o‘z ta’sirini o‘tkazmasdan qolmaydi. Shuning uchun bu jarayonda maktab amaliyotchi psixologi bir qator psixologik tadbirlar amalga oshirishi va mazkur o‘quvchilar bilan ko‘p suhbat uyushtirishi kerak. Shuning uchun biz ta’kidlaganimizdek maktab amaliyotchi psixologi psixologik xizmat sohasidagi bir qator yo‘nalishlarini ishga solgan holda ruhiyatida buzilishlari bor o‘quvchilar bilan birga psixokorreksion ishlarni amalga oshirishi va mavjud muammolarni bartaraf etishi kerak bo‘ladi. Shuningdek, bu vazifalarni amalga oshirishda amaliyotchi psixolog bilan birgalikda sinf rahbari ma’naviy va ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari, ota-onalar qo‘mitasi, mahalla fuqarolar yig‘ini, voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlash inspektori, Yoshlar Ittifoqi, hududiy sport va madaniyat tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshirishi kerak. Shundagina psixologik xizmatni to‘laligicha amalga oshirgan bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Adizova T.M.Psixokorreksiya. – Toshkent. Tafakkur.2010.150-b
2. Mahmudova D,A. Psixokorreksiya asoslari
3. Fan va texnologiya nashriyoti. 2011. 128-b
4. Tarbiya. Ensiklopediya. -Toshkent, O‘zbekiston milliy ensiklopediya Davlat ilmiy nashriyoti, 2010.
5. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 2 -jild. -Toshkent, O‘zbekiston milliy ensiklopediya Davlat ilmiy nashriyoti, 2006